

Nieuwsbrief 126

Sept 2019

Nostalgie op 't Gebergte

Een hallehuis zonder gebinten

Uitreiking Boerderijenpluim 2019

Adviezen energiebesparing

Boerderijbezoek Eersel

SdB brabantse
se boerderijen, bijge
ebouwen, erf en cul
tuurlandschap.

www.debrabantseboerderij.nl

U vindt ons ook op facebook:

www.facebook.com/stichtingdebrabantseboerderij

Nostalgie op

Riet- en dakdekkersbedrijf
De Laet

Julianastraat 9
5087 BB Diessen
Tel: (013) 504 6174
Fax: (013) 504 6175

Voor al uw
reparatie,
onderhoud en
nieuwe rietdaken

www.delaat-rietdekkers.nl

't Achterhuis
historische bouwmaterialen bv
since 1965

tegels, houten vloeren, stenen, poorten
schouwen, tuinaccessoires, sanitair etc.

Bouw Antiek

Kreitemolenstraat 92
5071 BH Udenhout (N.Br)
Tel. 013 - 511 1649

www.achterhuis.nl

't Gebergte...

Nostalgische gevoelens komen op bij de aanblik van een oude maaibinder in actie op een akker in Lierop. Anderhalve hectare koren wordt er gemaaid op een manier die vroeger de normaalste zaak van de wereld was. Het is half augustus als meerdere vrijwilligers zich hebben verzameld voor de eerste werkzaamheden die moeten resulteren in de bouw van een korenmijs aan het gebergte 6 in Lierop. Het initiatief van Marius Ponten en Marjan Groeneveld wordt van harte ondersteund door het "Summers Landschap" dat zich inzet voor een mooi buitengebied in de gemeente Someren.

Het maaien van de rogge wordt met behulp van een oude maai-werktuig een 'zelfbinder' gedaan. De 'garven' of 'schoven' (korenbossen) worden in de snelbinder automatisch van een touwtje voorzien en uitgeworpen. Handmatig zetten de vele vrijwilligers 12 schoven rechtop bij elkaar in een zogeheten "teil", zodat ze goed kunnen drogen. Na ongeveer 3 weken met veel zon en regen zijn de 1080 schoven uiteindelijk kurkdroog en kan vol verwachting aan de korenmijs worden begonnen.

Met een platte wagen worden de schoven vervoerd naar de plaats waar de mutsert (takkenbossen van wilgenhout) al 'n tijdje klaar lag om de mijs een 'luchtig' begin te geven. In een cirkel van 4 meter doorsnede worden de schoven, met de aren naar binnen, gelegd. Vanaf een hoogte van zo'n 2 meter kan er aan het dak van de mijs worden begonnen. De schoven die aan de onderzijde allemaal scheef zijn worden in het dak met de lange zijde naar onderen gelegd zodat de mijs goed afwatert. Als de muts met een "rijp" (loopvlak van een oud karrewiel) op zijn plek wordt gehouden is de mijs gereed om weer en wind te trotseren. De korenmijs zal een jaar blijven staan, waarna deze op authentieke wijze zal worden gedorst.

Een leuk project mede mogelijk gemaakt door de inzet van vele vrijwilligers uit Lierop en Mierlo en het Summers Landschap. Iedereen is van harte welkom om deze mijs te komen bewonderen en even meegenomen te worden in de sfeer van weleer.

Een hallehuis zonder gebinten

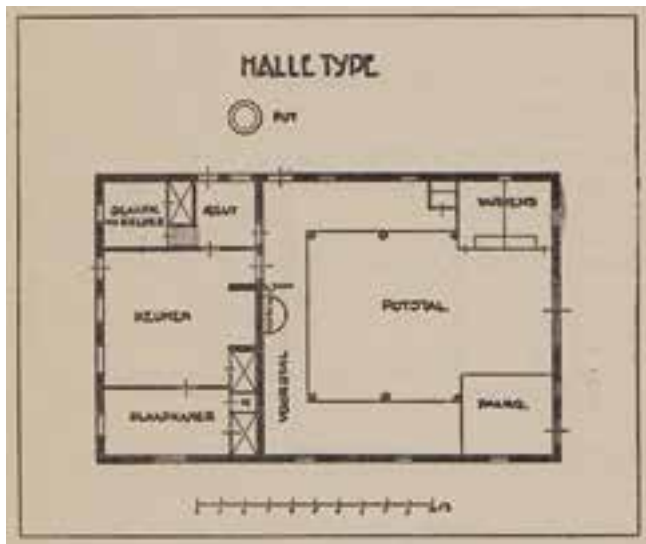
Oude hallehuizen

In de ontwikkelingsgeschiedenis van de Brabantse boerderij speelt het hallehuis een belangrijke rol. Het is het oudste boerderijtype waarvan varianten nu nog verspreid over Brabant voorkomen. Nagenoeg alle nog bestaande boerderijtypen zijn ontstaan uit het hallehuis. Het oude hallehuis had vanaf 1600 in het zandgebied van Brabant min of meer een standaard opzet. Hallehuizen zijn zogenaamde woonstalhuizen. Het zijn boerderijen waar woning en stal gecombineerd worden onder één dak. Dat betekent dat het een onderkomen is voor zowel mens als dier. Het hallehuis heeft geen functie voor de opslag van de oogst. De opslag van het koren en ook de dorsvloer zijn doorgaans ondergebracht in een losstaande schuur.

Om een hallehuis te bouwen wordt een aantal ankerbalkgebinten achter elkaar geplaatst. Bij hallehuizen in de 17de eeuw is het aantal gebinten vaak vijf, maar het kan ook meer of minder zijn. In de lengterichting van de boerderij wordt boven over de stijlen heen de worm aangebracht. Dit houtskelet vormt de hoofdconstructie van de boerderij. Zowel het dak als de zolderlaag wordt door dit houtskelet gedragen.

Het hallehuis wordt verder voorzien van langsgevels op enige afstand van de stijlen van het houtskelet, zodat de boerderij breder is dan het houtskelet en de ankerbalkgebinten zelf. Het is daardoor een driebeukig gebouw. Hallehuizen hebben een rechthoekige plattegrond, lage zijgevels of langsgevels, een relatief steil strooien dak met zogenaamde wolfseinden boven de hogere, korte gevels of dwarsgevels. De buitengevels hebben slechts een bescheiden draagfunctie.

In de loop van de tijd hebben zich allerlei varianten uit dit oude hallehuis ontwikkeld. In het zandgebied van Brabant hebben al die varianten gemeen dat de kern van de boerderij een houtskelet is, opgebouwd met ankerbalkgebinten. Pas bij de bouw van of verbouw tot langgevelboerderij wordt de traditie om te bouwen op basis van ankerbalkgebinten verlaten. Bij langgevelboerderijen rusten de zolderbalken en de dakspanten direct op de bakstenen gevels.

Plattegrond van een oud hallehuis (tekening H.J. van Houten).

Maasdijk 63, Neerlangel

Gezien het algemene ontwikkelingsbeeld van boerderijen, zoals hiervoor geschetst, mag je verwachten dat een boerderij met de vorm van een hallehuis ouder is dan de gemiddelde langgevelboerderij en dat in het inwendige van zo'n pand de ankerbalkgebinten nog (deels) aanwezig zijn. Dat is dan ook de gedachte bij het zien van de boerderij Maasdijk 63 in Neerlangel. De vorm en de afmetingen van de boerderij komen overeen met de meest voorkomende hallehuizen. Het is een combinatie van woning en stal, zonder een aangebouwd schuurgedeelte. Vergelijken we deze boerderij met soortgelijke boerderijen op de zandgronden dan zouden we snel de conclusie trekken dat het hier zou gaan om een gebouw van minstens de 18de eeuw. Dat blijkt echter niet het geval.

Maasdijk 63, Neerlangel, gezien vanaf de Maasdijk.

Hallehuizen aan de Maaskant

De ontwikkeling van de boerderij aan de Maaskant, het gebied ten zuiden van de Maas tussen ruwweg Den Bosch en Cuijk, is echter niet hetzelfde als die op de zandgronden verder naar het zuiden. Bijvoorbeeld de indeling van het stalgedeelte wijkt af. Op de zandgronden wordt het grootste gedeelte van de stal in beslag genomen door een potstal, die doorgaans in de middenbeuk van het gebouw ligt en soms ook (delen van) de zijbeuken omvat. Op de plattegrond die H.J. van Houten, rijkslandbouwconsulent, in de jaren 30 van de vorige eeuw maakte, is de potstal het centrale gedeelte van de stal met de toegang in de korte gevel. In veel gevallen is de toegang tot de potstal te vinden in de langsgevel, soms in beide langsgevels tegenover elkaar. In de Maaskant lijkt dat aan de buitenkant hetzelfde te zijn, echter achter de grote staldeuren zit er lang niet altijd een potstal. In plaats van een potstal treffen we daar vaak een deel aan, een dorsvloer c.q. werkvloer. De veestalling (met potstal) vinden we terug in de zijbeuken of dwars in de boerderij tegen de korte achtergevel. In het eerste geval spreken we van een langsdeeltje en in het tweede geval van een dwarsdeeltje. Op de zandgronden treffen we in het algemeen op die plaatsen geen deel aan, maar juist de potstal.

Van Maasdijk 63 in Neerlangel heeft Schamp Bouwkundig Advies in 2015 een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd. Het hallehuis is nog geheel aanwezig, maar is later vergroot met een aanbouw aan het stalgedeelte. Het oude hallehuis heeft de staldeur in de langsgevel en blijkt oorspronkelijk een dwarsdeel te hebben gehad met de veestalling tegen de korte achtergevel. Op zichzelf is dat een normale situatie voor de Maaskant. Er zijn echter twee dingen die veel meer in het oog springen.

Geen ankerbalkgebinten

Het meest opvallend is het ontbreken van ankerbalkgebinten. De zoldering van de boerderij rust op balken die direct op de bakstenen langsgevels liggen. Ze overspannen de volledige breedte van de boerderij. Op de plaats waar de balken op de muur liggen is een extra pilaster of een console gemetseld. In het metselwerk zijn op dit punt geen wijzigingen aangebracht, zodat duidelijk is dat deze constructie al bij de bouw van de boerderij gerealiseerd is. Deze constructie waarbij de zolderbalken direct op de bakstenen gevels rusten kennen we in het zandgebied alleen bij langgevelboerderijen en niet bij hallehuizen.

Het tweede opvallende punt bij Maasdijk 63 is de indeling van de woonruimte. Bij traditionele hallehuizen is het woongedeelte één woonvertrek diep, maar in ons geval is de woning ingedeeld in vieren en dus twee woonvertrekken diep. De aanwezigheid van een gang achter de voordeur is een element dat daar bij hoort. Een dergelijke vierdeling van het woongedeelte met gang kennen we doorgaans alleen bij langgevelboerderijen.

Het hallehuis in Neerlangel heeft kennelijk een aantal jonge elementen die we zuidelijker alleen bij langgevelboerderijen zien. Daar komt nog bij dat de dakbedekking volgens het bouwhistorisch rapport vanaf het begin heeft bestaan uit pannen en niet uit stro of riet. Al deze elementen hebben ertoe geleid dat Schamp de boerderij dateert in de tweede helft van de 19de eeuw.

Kadasteronderzoek

Het bouwhistorisch rapport bevat geen kadasteronderzoek, zodat een exacte bouwdatum onbekend bleef. In het archief van het kadaster is een drietal kaartjes te vinden met daarop bouwactiviteiten.

Het eerste kaartje is van dienstjaar 1846. In het jaar daarvoor is op het betreffende perceel een boerderij gebouwd op nagenoeg dezelfde plaats als waar nu Maasdijk 63 staat. De boerderij heeft geen lang leven gekend, want in dienstjaar 1884 is een kaartje getekend waaruit blijkt dat de boerderij op nagenoeg dezelfde plaats is herbouwd. Het bestond toen uit een rechthoekig oppervlak. De boerderij die we nu kennen, maar nog zonder aanbouw. Die aanbouw is gerealiseerd in 1903, wat uit het derde kaartje blijkt.

Het stalgedeelte van Maasdijk 63. Op de achtergrond de voormalige buitengevel met een doorgang naar de aanbouw. De zolderbalk rust op een console.

Sterke traditie

Het hallehuis in Neerlangel blijkt in 1883 gebouwd te zijn. In die tijd was het verder naar het zuiden gebruikelijk om langgevelboerderijen te bouwen. De boerderij aan de Maasdijk heeft ook meerdere elementen die we van langgevelboerderijen kennen. Maar het is bijzonder opvallend dat men bij de bouw van de boerderij gekozen heeft voor de vorm van een hallehuis. Kennelijk is de traditie aan de Maaskant om boerderijen te bouwen met de vorm van een hallehuis langer aanwezig gebleven dan op de zuidelijke zandgronden. Aan de andere kant blijkt uit de 'moderne' elementen dat men wel degelijk innovatief was. In contrast hiermee is het aardig te melden dat nog in 1861 in Uden een compleet nieuwe kortgevelboerderij werd gebouwd op basis van ankerbalkgebinten. In Uden was dus zo'n 20 jaar eerder blijkbaar nog niets doorgedrongen van een moderne langgevelboerderij.

Detail rondom het bovenlicht van de voordeur.

SCHAMP

Bouwkundig advies

- ▶ Ontwerp
- ▶ Bouwhistorisch onderzoek
- ▶ Advies
- ▶ Bouwbegeleiding

Tel. 0493 - 380355
www.schamp-bouwkundigadvies.nl

RESTAURATIE - RENOVATIE - RECONSTRUCTIE - HERBESTEMMING

ZANDENBOUW
bouw- & restauratiebedrijf

Aarle-Rixtel - www.zandenbouw.nl

 R. VAN ESCH
GEVELRESTAURATIE

Gespecialiseerd in het ambachtelijk restaureren van oude, monumentale gevels.
www.vaneschgevelrestauratie.nl
Bostelseweg 42, 5298 VC Liempde Tel. 0411-218529 / 06 4126 1786

 Lelieveld
makelaardij

Uitreiking Boerderijenpluim 2019

Zoals aangekondigd wordt in 2019 weer de Boerderijenpluim uitgereikt door Stichting De Brabantse Boerderij.

Er zijn inmiddels zeven boerderijen aangemeld (in Klein Zundert, Breda, Terheijden, Oirschot, Gemonde, Wijbosch en Mierlo) en de jury gaat ze allemaal bezoeken en beoordelen. Er wordt beoordeeld op zeven criteria. Op welke manier is rekening gehouden met architectuur historie en met de bouwhistorie van het pand. In welke mate wordt de relatie met de omgeving gehandhaafd. In welke mate sluit het nieuwe gebruik aan bij de oude situatie en verwijst het geheel naar de oude agrarische situatie. Is de visie op de verbouw gericht op behoud van de aanwezige waarden en is de historische context van de boerderij bekend en meegenomen.

De jury bestaat deze keer uit Judith Toebast (voorzitter), Johan Verspay, Jos Bertens, Joop Steenbakkers, Sammy van Tuyll van Serooskerke en Wim Beelen.

De uitreiking van de Historisch Boerderij Pluim 2019 zal plaatsvinden op 15 november. Inloop vanaf 14.00 uur. We starten om 14.30 en gaan door tot uiterlijk 16.30 uur.

Adres: Restaurant De Nieuwe Hoef, Gorp aan de Ley 1, 5081 NZ Hilvarenbeek.

Alle Vrienden van SdBB zijn bij deze uitgenodigd om de uitreiking bij te wonen. Op de website van SdBB zal tzt het volledige programma te vinden zijn.

Adviezen energiebesparing

Veel boerderij eigenaren willen energiebesparende maatregelen treffen of zelf energie opwekken. Energiemaatregelen in gebouwd erfgoed zijn meestal goed mogelijk. Het is vaak maatwerk om de goede technische oplossingen te vinden én het erfgoed in zijn waarde te laten. Op de website van de Rijksdienst Cultureel erfgoed staan adviezen hierover:

<https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/duurzaamheid/verduurzamen-van-historische-gebouwen>

Ook op de website <https://www.monumenten.nl> vind je onder de kop onderhoud-en-restauratie adviezen over duurzame en energiebesparende maatregelen. Er is informatie beschikbaar over o.a. besparen op energie, verduurzamen met glas, toepassen van zonne energie, etc. Duurzaam en energiezuinig omgaan start vaak met kleine maatregelen en vraagt om maatwerk en goede aansluiting bij de kwaliteiten en mogelijkheden van het gebouw. Benut de mogelijkheden van uw boerderij en lees verder op de vermelde websites.

Boerderijbezoek in Eersel.

SdBB organiseert weer een boerderijbezoek. Deze keer gaat het om een eenmalig bezoek aan de gerestaureerde Hertheuvelsehoef in Eersel. De Hertheuvelsehoef is in 1938 in opdracht van de Paters Norbertijnen uit Postel gebouwd op de plek waar de Abdij van Averbode al zeker vanaf het midden van de zeventiende eeuw een 'goed' had dat destijds Heijnsheuvel heette. De boerderij is samen met de naastgelegen boerderij (die gesloopt is) door een onbekende architect ontworpen. Waarschijnlijk is door de oorlog het gebouw pas in dienstjaar 1946 door het kaster opgetekend.

De Hertheuvelsehoef in Eersel

De huidige eigenaren Bart en Gera Appels en architect John van Lierop hebben in 2014 door de vervallen staat van de boerderij heen gekeken en de potentie van de plek gezien. De oorspronkelijke opzet en de architectonische uitstraling waren na jaren trouwe dienst nog grotendeels aanwezig. Daarom is besloten om het casco en het woonhuis-interieur naar de sfeer van de bouw-tijd te restaureren. Daarentegen is in de stal en schuur de vrijheid genomen om naast alle bewaarde oude wanden en spanten een nieuwe inrichting te ontwerpen. In het concept zijn het oude

woonhuis en het bedrijfsgedeelte dus strikt gescheiden gehouden. Ter voorbereiding is het gebouw nauwkeurig opgemeten en zijn historische elementen opgemerkt en geïnventariseerd en is het oude interieur onderworpen aan een kleuronderzoek. Ook oude familiefoto's leverden aanwijzingen voor de reconstructie van details. Bouwbedrijf Zandenbouw uit Aarle-Rixtel is aange-trokken om de restauratie uit te voeren.

Het bezoek aan de Hertheuvelsehoef zal plaatsvinden op zaterdag 5 oktober 2019. Vrienden van SdBB kunnen zich aanmelden voor dit bezoek bij de secretaris.

In het kaartenboek van de Abdij van Averbode van circa 1650 is de toenmalige Heynsheuvelse hoeve opgenomen. Het was toen een omgrachte hoeve. De grachten bestonden in 1830 nog. De hoeve bestond al in 1340 en wordt genoemd in het cijnsboek van de Hertog van Brabant. Het was toen eigendom van Martinus van Eersel.

**John
van Lierop**

ARCHITECTUUR BOUWHISTORIE RESTAURATIE

info@johnvanlierop.com | www.johnvanlierop.com
06 5469 7524 | Jan Heijnsstraat 29 | 5041 GB Tilburg

Westersingel 13, 4611 HR Bergen op Zoom
www.cauwenborgh.nl | (0164) 28 11 90

STICHTING DE BRABANTSE BOERDERIJ

VOOR BOERDERIJ,
ERF, LAND EN
ERFGOED

Het bestuur

Otte Strouken

Hooge en Lage Zwaluwe
voorzitter

Jan Aalders

Schijndel
secretaris
secretaris@debrabantseboerderij.nl

Pieter Jacobs

's-Hertogenbosch
penningmeester

Harrie Boot

Schaijk

Jeanne van Ostaijen

Rucphen

Secretariaat:

Monumentenhuys Brabant,
Markt 9,
4931 BR Geertruidenberg

Vriendenadministratie:

Berewoutstraat 69,
5211 DJ 's-Hertogenbosch
telefoon: 0651485271
pieter.jacobs@home.nl

Redactieadres:

Kromstraat 1,
5421 XZ Gemert
telefoon: 0612199647
jantimmerscultuurhistorie@gmail.com

Nieuwsbrief 126

September 2019

SdBB brabantse se boerderijen, bijge ebouwen, erf en cult tuurlandschap.

Stichting de Brabantse Boerderij zoekt Vrienden. Vanaf € 22,- per jaar bent u Vriend van onze Stichting. U ontvangt daarvoor onze Nieuwsbrief met wetenswaardigheden over Brabantse boerderijen, bijgebouwen, erf en cultuurlandschap en aankondigingen van onze activiteiten. Ook krijgt u korting op onze publicaties en cursussen en u kunt deelnemen aan onze jaarlijkse Vriendendag. Maar vooral steunt u als Vriend het werk van SdBB.

U kunt zich aanmelden op onze website.

www.debrabantseboerderij.nl

U vindt ons ook op facebook:

www.facebook.com/stichtingdebrabantseboerderij